

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลบ้านเกาะ
อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
Guidelines for Developing Public Participation in Community Development of
the Ban Ko Subdistrict community Phrom Khiri District
Nakhon Si Thammarat Province

อรรครา ธรรมาธิกุล^{1*} อรพินท์ บุญสิน² และ ภักระวี แหวนเพชร³

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ประเทศไทย

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ประเทศไทย

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ประเทศไทย

*ผู้รับผิดชอบบทความ

Akara Thammathikul^{1*} Orapin Bunsin² and Phakrawee Waenpetch³

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

²Faculty of Management Science, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

³Faculty of Management Science, Suan Dusit University, Thailand

*Corresponding author: orapin_bun@nstru.ac.th

Received: May 16, 2024 / Revised: June 17, 2024 / Accepted: June 20, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์ปัญหาและค้นหากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช 2. พัฒนาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการวางแผน (plan) 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (act) 3) ขั้นตอนการสังเกตผล (observe) 4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (reflect) หน่วยการศึกษา คือ พื้นที่ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่การศึกษาแบบเจาะจง (purposive selection) ด้วยการเลือกพื้นที่หมู่บ้านในตำบลบ้านเกาะ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 34 คน คือ ผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน ประชาชนในตำบลบ้านเกาะ จำนวน 20 คน ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในตำบลบ้านเกาะ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) และแนวคำถามสนทนากลุ่ม ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน เพื่อสำรวจปัญหาในแต่ละหมู่บ้าน การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งตั้งกรอบแนวคิดและแนวประเด็นคำถาม การประชุมกลุ่มย่อยใช้การสังเคราะห์จากแบบสำรวจที่ได้จากการสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนระบบความคิดเห็นกิจกรรมการพัฒนาชุมชนผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) 4 ขั้นตอน 1) ขั้นตอนการวางแผน (plan) 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (act) 3) ขั้นตอนการสังเกตผล (observe) และ 4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (reflect) ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาหลักของชุมชน มี 4 ปัญหาใหญ่ ๆ ประกอบด้วย 1. ปัญหาการท่องเที่ยว 2. ปัญหาการเกษตร

คำสำคัญ: ประชาชน; การมีส่วนร่วม; การพัฒนาชุมชน

3. ปัญหาเรื่องสภาพอากาศ และ 4. ปัญหาภัยพิบัติที่เกิดจากธรรมชาติ ส่วนปัญหารอง ได้แก่ 1. ปัญหาสภาพภูมิประเทศของแต่ละหมู่บ้าน 2. ปัญหาในเรื่องขยะ 3. ปัญหาคนว่างงาน และ 4. ปัญหายาเสพติด ปัญหาในแต่ละด้านนำไปสู่การสังเคราะห์เพื่อทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว กิจกรรมส่งเสริมการสร้างอาชีพและการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร กิจกรรมการตลาดเกษตรยั่งยืน กิจกรรมดังกล่าวใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการวางแผน (plan) เป็นการค้นหาปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหา 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (act) ดำเนินกิจกรรมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมทั้งเชิญผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน ประชาชน นักเรียน โรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรม 3) ขั้นตอนการสังเกตผล (observe) จากการดำเนินการทั้ง 3 กิจกรรม วัดจากสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน 4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (reflect) จากการดำเนินกิจกรรมสะท้อนผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนได้เสียเพื่อนำผลการดำเนินกิจกรรมมาต่อยอด รวมทั้งไปเผยแพร่กิจกรรมไปยังต่างอำเภอเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีต่อไป

Keywords: People; Participation; Community Development

Abstract

The objectives of this research are: 1. To analyze the problem and find out the participation process of the Ban Ko Subdistrict community. Phrom Khiri District Nakhon Si Thammarat Province 2. To develop guidelines for promoting public participation in the development of the Ban Ko Subdistrict community. Phrom Khiri District Nakhon Si Thammarat Province The researcher conducted qualitative research. Action research (PAOR) consists of 1) the planning step (Plan) 2) the action step (Act) 3) the observation step (Observe) 4) the reflection step (Reflect). The study unit is Area The researcher selected a specific study area (Purposive Selection) by selecting the area of 7 villages in Ban Ko Subdistrict. The main informants were 34 people, namely 7 community leaders, 20 people in Ban Ko Subdistrict, 7 leaders and members of community enterprise groups in Ban Ko Subdistrict. The research instrument consisted of a structured interview form (Structured Interview). and group discussion questions Use interviews with key informants, including community leaders, to explore problems in each village. Focus group meeting by selecting informants from a group of key informants who set the concept and questions. Small group meetings use a synthesis of the interview surveys. Exchange opinions on community development activities through action research (PAOR) in 4 steps: 1) planning step (Plan), 2) action step (Act), 3) observation step (Observe), and 4) Step of reflection (Reflect) The results of the study found that The main problems of the community were found to have 4 major problems, consisting of 1. tourism problems, 2. agricultural problems, 3. weather problems, and 4. natural disaster problems. Secondary problems include 1. problems with the geography of each village. Problems with garbage Unemployed people problem and drug problems in each area lead to synthesis of activities using community participation processes in 3 activities: tourism promotion activities to promote career creation and increase farmers income Sustainable agricultural marketing activities Such activities use the process of action research (PAOR) consisting of 1) the planning step (Plan) which searches for problems and ways to solve the problem. 2) the action step (Act) carrying out activities with an emphasis on community participation. As well as inviting experts, community leaders, citizens, students, and schools to participate in the activities. 3) Steps to observe results (Observe) from the implementation of all 3 activities, measuring

what happened to the community. 4) Steps to reflect on results (Reflect) from the implementation. Activities to reflect on the results and exchange knowledge with stakeholders in order to build on the results of the activities. Including disseminating activities to other districts to exchange knowledge of good practices

1. บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าด้วยแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 78 กล่าวพอสรุปได้ว่า หมวดที่ 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 78 ที่ได้บัญญัติให้รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนรัฐบาลต้องนำแนวนโยบายด้าน การมีส่วนร่วมของประชาชนไปปฏิบัติในประเด็น การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเป็นการรวมตัวกันของประชาชนในลักษณะเครือข่าย เพื่อให้ประชาชนสามารถสนองตอบต่อความต้องการของชุมชน สามารถแสดงความคิดเห็น และส่งเสริมให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2509-2514) มาเป็นแนวทางในพัฒนาประเทศหลัก จนถึงปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2560-2565) ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศโดยต่อเนื่องภายใต้เงื่อนไข สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่คนในสังคมส่วนใหญ่มีความตระหนักรู้ด้านสิทธิมนุษยชน ภาครัฐจึงต้องพัฒนากลไกทางสถาบันที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลและนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการสาธารณะให้มีความสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2565, หน้า 12) ดังนั้น “ชุมชน” น่าจะได้รับการสถาปนาใหม่ให้กลายเป็น “หน่วยทางสังคม” ที่มีนัยสำคัญในฐานะเป็นผู้ถือสิทธิ์หรือเจ้าของทรัพยากร (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544, หน้า 219) และลักษณะการทำงานแบบร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนในชุมชน ถือว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด ชุมชนถือได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของสังคมและกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ (สุวัฒน์ คงแป้น และหทัยรัตน์ เหลาสะอาด, 2550, หน้า 13) จึงจำเป็นสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่การให้ข้อมูลข่าวสาร การรับฟังความคิดเห็น การเกี่ยวข้อง ความร่วมมือ และการเสริมอำนาจแก่ประชาชน เพราะการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนส่งเสริมในการพัฒนาประเทศอย่างสร้างสรรค์

ตำบลบ้านเกาะ อำเภอรพมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทั้งหมด 7 หมู่บ้าน มีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเจ้าตากสินมหาราช เรื่องเล่าโบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องเล่าสถานที่ท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อ ปัจจุบันเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ตำบลบ้านเกาะ อำเภอรพมคีรี พื้นที่ส่วนใหญ่ในบริเวณนั้นเป็นพื้นที่นา เป็นอยู่ชาววน้ำที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของอำเภอรพมคีรี ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงเป็นที่เรียกขานกันมาว่า “บ้านเกาะ” จึงเป็นที่มาของตำบลบ้านเกาะ สภาพทั่วไป มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบและที่ราบลุ่มบางส่วนมีคลองนอกท่าไหลผ่าน ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ เหมาะแก่การเพาะปลูกและทำสวนผลไม้มาช้านานตามสภาพพื้นที่ คือ หมู่ที่ 5, 4, 3 ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ เกษตรกรจะประกอบอาชีพทำสวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน เป็นต้น ส่วน หมู่ที่ 7, 6 เกษตรกรจะประกอบอาชีพทำนา ทำสวนผลไม้ ปลูกผักหลังฤดูเก็บเกี่ยว ทำไร่สวนผสม และเลี้ยงสัตว์น้ำในร่องสวน เป็นต้น ตำบลบ้านเกาะมีจำนวนหมู่บ้าน ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านพรหมเหนือ หมู่ที่ 2 บ้านพรหมใต้ หมู่ที่ 3 บ้านเขาขุนพนม หมู่ที่ 4

บ้านนาเสน หมู่ที่ 5 บ้านท่าข้าม หมู่ที่ 6 บ้านนาตก หมู่ที่ 7 บ้านนาออก ประชากรทั้งสิ้น 2,555 คน แยกเป็นชาย 1,287 คน หญิง 1,268 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 60 คน/ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือน 511 ครัวเรือน ประชากรในเขตพื้นที่ตำบลบ้านเกาะ มีพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุด ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ทำสวนผลไม้ ได้แก่ มังคุด เงาะ ทุเรียน ลองกอง และประเภทไม้ยืนต้น ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ปลูก พืชไร่ เช่น มะเขือ แตงโม เป็นต้น ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 90 มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก รองลงมาคืออาชีพ รับจ้างทั่วไปร้อยละ 5 รองลงมาคืออาชีพเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 5 โดยรายได้ของครอบครัวมาจากการเกษตรกรรมเป็นรายได้หลักของครัวเรือนด้วยสภาพเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์ของตำบลบ้านเกาะ (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ, 2565) หากทุกภาคส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถทำให้ตำบลบ้านเกาะ เป็นที่รู้จักทั้งในด้านของการท่องเที่ยวและการเกษตร

จากเรื่องเล่าและทรัพยากรที่สำคัญของตำบลบ้านเกาะ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ศึกษาถึงปัญหาของชุมชน การดำเนินกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยศึกษาถึงลักษณะของภาพรวมของการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านเป็นอย่างไร ผู้บริหารชุมชน และผู้นำชุมชน ตลอดจนส่วนราชการ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรม ร่วมในการพัฒนาชุมชนตามหลักส่งเสริมความรัก สามัคคี ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ภายใต้พื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และมีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะใดบ้างที่สามารถนำมาใช้ปรับปรุงและเพิ่มเติมประสิทธิภาพให้แก่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเพื่อความสุขสวัสดิ์แก่ประชาชนในชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและค้นหากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

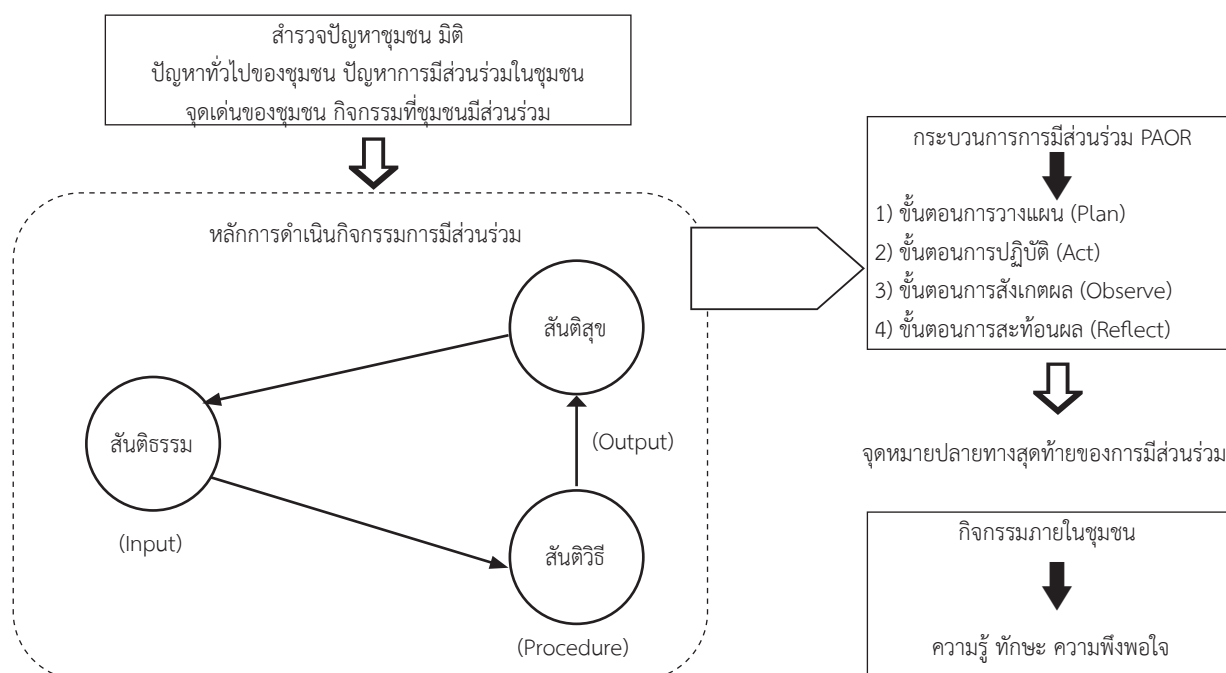
3. ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969, p. 216-224) กล่าวว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลย ย่อมไม่ได้ผลการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น Arnstein เสนอว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง มี 8 ระดับ ประกอบด้วย ระดับถูกจัดกระทำ ระดับการชี้แจง ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร ระดับการปรึกษาหารือ ระดับการปลอบใจ ระดับความร่วมมือ ระดับอำนาจและการเป็นตัวแทน และระดับการควบคุมโดยประชาชน แนวคิดการมีส่วนร่วม Arnstein ข้างต้นมองการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจไปถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ Arnstein ได้แบ่งการมีส่วนร่วมทั้ง 8 ระดับ ให้เป็น 3 ชั้น ได้แก่ ระดับที่ 1 การไม่มีส่วนร่วม (non-participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใด ๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม (tokenism) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็น แต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมแบบพลังพลเมือง (citizen power) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมรับฟัง และได้รับการยอมรับเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของประเทศไทย มีการตีความหมายหลากหลายตามบริบท สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ในนิยามของการมีส่วนร่วมที่ยังไม่ชัดเจน ประชาชนส่วนใหญ่และเจ้าหน้าที่ที่ทราบ

กฎกติกาของรัฐยังมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผ่านเวทีประชาพิจารณ์เท่านั้น ซึ่งส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ประสบความสำเร็จ และเกิดข้อขัดแย้งในการพัฒนาสังคมไทย (จุฑารัตน์ ชมพันธุ์, 2562, หน้า 81-87)

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ทะนงศักดิ์ คุ่มไชนะ (2554, หน้า 94) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนของไทยไว้ 7 ประการ ดังนี้ หลักความร่วมมือของประชาชน หลักการแสวงหาผู้นำ หลักการทำงานในกลุ่ม หลักการสมทบ หลักการประสานงาน หลักการรับผิดชอบร่วมกัน หลักการขยายผล หลักการตั้งกล่าวให้เจริญก้าวหน้ามีกระบวนการพัฒนา กำหนดแผน กำหนดจุดมุ่งหมาย ระยะเวลาขั้นตอนในการทำงานไว้ล่วงหน้า โดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ เพื่อให้ประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยได้รับความร่วมมือจากภาครัฐกับประชาชนเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีแนวความคิดริเริ่มในการรู้จักช่วยตนเอง ใช้พลังกลุ่มเป็นสำคัญ นอกจากนั้น (สุดชีวัน นันทวัน ณ ออยุธยา, 2551, หน้า 5; Boudreaux, C.A., & Palmer, S.E. 2007, p. 170-186) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและแผนชุมชน มี 4 ขั้นตอน กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน มีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน และมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล สอดคล้องกับงานวิจัย ไกรสร วันละ (2564, หน้า 66-55) ศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดในการประชุม การตรวจสอบ การแก้ปัญหา จะต้องมีความสามัคคีการร่วมทำเพื่อให้เป้าหมายบรรลุพร้อมยอมรับการร่วมปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของทุกภาคส่วน ทั้งรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมมือกันเป็นหุ้นส่วนขับเคลื่อนการพัฒนา ตามที่องค์การสหประชาชาติได้ระดมความพยายามกำหนดวาระเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ บรรลุเป้าหมายการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเพื่อความยั่งยืนของไทยและโลกของเราให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ จากการถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 แห่ง คือ บ้านโพธิ์พัฒนา บ้านบ่อแก้ว ตำบลพานทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ชุมชนต้นแบบมีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้ที่ยั่งยืน มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งตนเองได้ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จนชุมชนเป็นที่รู้จักแพร่หลายในการดำรงชีวิตด้านเศรษฐกิจพอเพียง (นงลักษณ์ จีจุ และคนอื่นๆ, 2558, หน้า 210-227)

แนวคิดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ชาญชัย จิตเหล้าอาพร และคนอื่นๆ (2565, หน้า 93-77) ไกรสร วันละ (2564, หน้า 66-55) ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable Development Goals (SDGs) ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย มีแนวคิดหลัก 5 ประการ ประกอบด้วย การพัฒนาที่ครอบคลุม การพัฒนาแบบบูรณาการ การพัฒนาที่เป็นสากล การพัฒนาที่เน้นที่ระดับท้องถิ่น และการพัฒนาที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี การดำเนินการยึดหลัก 3 ประการ คือ สันติสุข สันติธรรม สันติวิธี (1) “สันติสุข” (peaceful) คือ เป้าหมายในการดำเนินชีวิตร่วมกันที่ต้องการไปให้ถึงเปรียบได้กับความรู้ต่าง ๆ หรือข้อมูลดิบ (information) ที่ได้รับการไตร่ตรองอย่างเหมาะสมแล้ว ก่อนที่จะใช้เป็นวัตถุดิบนำเข้าสู่ระบบการมีส่วนร่วม (2) “สันติธรรม” (affair peace) เปรียบได้กับสิ่งที่ป้อนเข้าเป็นวัตถุดิบนำเข้า (input) สู่ระบบการมีส่วนร่วม (3) ร่วมกันกำหนดวิธีการและใช้วิธีการนั้นแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นร่วมกันอย่าง “สันติวิธี” (peaceful means) สุดท้ายกระบวนการมีส่วนร่วมนำสู่สภาวะปรารถนา ความเครียด และบรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมี “สันติสุข” เปรียบได้กับสิ่งที่ผลิตออกมา (output) จากกระบวนการที่มีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียระดมแนวคิดกันเพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยที่ไม่กระทบต่อความต้องการและการพัฒนาในอนาคต คำนึงถึงความคุ้มค่าและสร้างความสมดุลระหว่างมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บูรณาการร่วมกับการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อวางแผนการพัฒนาในทุกมิติร่วมกันและสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นไปตามธรรมชาติของบริบทพื้นที่นั้น ๆ (นัฐสรณ์ แพทย์เกษร, 2560, หน้า 8) จากแนวคิดทฤษฎีผู้วิจัยสังเคราะห์กรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการศึกษา ดังภาพที่ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการศึกษา

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การเลือกพื้นที่ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่การศึกษาแบบเจาะจง (purposive selection) ด้วยการเลือกพื้นที่หมู่บ้าน 7 หมู่บ้านในตำบลบ้านเกาะ ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านพรชนเหนือ หมู่ที่ 2 บ้านพรชนใต้ หมู่ที่ 3 บ้านเขาขุนพนม หมู่ที่ 4 บ้านนาเสน หมู่ที่ 5 บ้านท่าข้าม หมู่ที่ 6 บ้านนาตก หมู่ที่ 7 บ้านนาออก

4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีจำนวนทั้งหมด 34 คน ประกอบด้วย เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) จำนวน 7 คน ประชาชนในตำบลบ้านเกาะ (ตัวแทน ผู้นำกิจกรรม) จำนวน 20 คน ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวตำบลบ้านเกาะ จำนวน 7 คน

4.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. จัดเวทีประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน พร้อมค้นหาปัญหาในการวิจัย
2. จัดเวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและทำความเข้าใจถึงแนวทางการดำเนินการ
3. ศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานชุมชนจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และทำการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการลงมือปฏิบัติ (การดำเนินกิจกรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม PAOR)

4. เก็บข้อมูล นำเสนอรายงานผลต่อผู้นำชุมชน

4.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยดังนี้

แบบสัมภาษณ์ (interview) แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน เพื่อสำรวจปัญหาในแต่ละหมู่บ้าน

การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งตั้งกรอบแนวคิดและแนวประเด็นคำถาม การสนทนากลุ่มใช้การสังเคราะห์จากแบบสำรวจที่ได้จากการสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนระบบความคิดเห็น กิจกรรมการพัฒนาชุมชน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) Kemmis & McTaggart (4)1988 ขั้นตอน 1) ขั้นตอนการวางแผน (plan) 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (act) 3) ขั้นตอนการสังเกตผล (observe) และ 4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (reflect) กับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.5 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย โดยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) (ชาย โพธิ์สิตา, 2554, หน้า 337-335) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยไดมานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบ คือ การตรวจสอบแหล่งของข้อมูล ได้แก่ แหล่งบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป เช่น การสอบถามผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มเดียวกัน ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย คือ ตรวจสอบว่า ผู้วิจัยได้ข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร โดยทดลองเปลี่ยนตัวผู้สังเกตในการเก็บข้อมูลการวิจัยและสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูล และการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี คือ การตรวจสอบว่าผู้วิจัยใช้แนวคิด ทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิม จะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

4.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยไม่แยกกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลออกจากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจะเก็บข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิจารณาประเด็นขาดตกซึ่งถ้าขาดตกประเด็นใดไปผู้วิจัยจะขออนุญาตทำการเก็บข้อมูลเพิ่มอีกครั้งกับผู้ให้ข้อมูล และเพื่อสร้างสมมติฐานชั่วคราว (working hypothesis) รวมถึงสร้างข้อสรุปเทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎี ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) แบบการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (analytical induction) โดยแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล (data organizing) ประกอบด้วย 2 กระบวนการ คือ การถอดคำให้สัมภาษณ์และการให้รหัสข้อมูลนำมาสู่การแสดงผลข้อมูล (data display) เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์รวมเป็นกลุ่มของประเด็นในการวิเคราะห์และขั้นตอนสุดท้ายการอธิบายและหาข้อสรุป (description and conclusion) คือ การนำข้อมูลที่มีรหัสเดียวกันมาทำการวิเคราะห์ สรุปและตีความซึ่งในการวิเคราะห์ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ทบทวนไว้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และอธิบายผล และในส่วนนี้ผู้วิจัยจะรายงานสิ่งที่พบใหม่ที่เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ นอกเหนือจากแนวคิดทฤษฎีที่ได้ประมวลไว้ด้วย

5. ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและค้นหากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านเกาะ อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชน ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในตำบลบ้านเกาะ พบว่า ปัญหาหลักของชุมชน

1. ปัญหาการท่องเที่ยว โดยปัญหาในส่วนนี้คือ ในพื้นที่ที่มีการสร้างแหล่งท่องเที่ยว หรือเส้นทางท่องเที่ยว จะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวจำนวนมาก แต่ในทางกลับกันเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจำนวนมากแต่ชาวบ้านในชุมชนไม่มีรายได้จากนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่มีการจับจ่ายสินค้าในพื้นที่ ทำให้รายได้ของชาวบ้านที่มีการค้าขายหรือขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวมีรายได้น้อย ซึ่งจะสวนทางกันกับจำนวนปริมาณนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว หากมีการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่จะเกิดขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการลงทุนเพื่อที่จะใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พร้อมทั้งต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวที่ตำบลบ้านเกาะ

2. ปัญหาการเกษตร ส่วนใหญ่มาจากปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตร เนื่องจากในพื้นที่ส่วนใหญ่มีการทำการเกษตรเป็นหลัก บางปีราคาพืชผลทางการเกษตรดี แต่ในบางปีราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำทำให้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและพืชผลทางการเกษตรบางส่วนไม่สามารถที่จะขายได้ทั้งหมด เช่น มังคุด ต้องมีการคัดขนาด ซึ่งมังคุดลูกไหนมีขนาดใหญ่ ผิวสวยจะมีราคาที่ดี แต่ในทางกลับกันหากมังคุดมีลูกเล็ก ผิวไม่สวยราคาก็ลดลงมา ซึ่งในส่วนนี้อาจจะทำให้รายได้ลดลงบ้างแต่ไม่มาก นอกจากนั้น การเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร เกษตรกรยังขาดทักษะและความรู้ในการทำเกษตรเชิงลึก รวมถึงปัญหาสินค้าล้นตลาด

3. ปัญหาเรื่องสภาพอากาศ เนื่องจากตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรมหิรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับเส้นศูนย์สูตรและคาบสมุทร ซึ่งมีเทือกเขาหลวงนครศรีธรรมราช อยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน ภูมิอากาศในเขตตำบลบ้านเกาะมี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน และฤดูฝน ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงปลายเดือนมิถุนายน อากาศร้อนและแห้งแล้ง แต่บางครั้งอาจมีอากาศเย็น บางครั้งเกิดพายุฝนฟ้าคะนองและลมกระโชกแรง ปริมาณฝนน้อย ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนทุกปี ส่งผลเรื่องน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตร เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีอาชีพหลักคือการทำเกษตร ซึ่งบางครั้งน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตรจะไม่เพียงพอ และหากอยู่ในช่วงฤดูแล้งแหล่งน้ำทางธรรมชาติจะมีน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน ทำให้บางครั้งพืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมฝนตกมากในช่วงเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม บางปีอาจเกิดขึ้นรุนแรงและมีฝนนานนับเดือน ส่งผลให้เกิดปัญหาอุทกภัยในพื้นที่

4. ปัญหาระบบนิเวศที่เกิดจากธรรมชาติ ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาน้ำท่วม ปัญหานี้อาจจะแก้ไขได้ยากเนื่องจากพื้นที่ของหมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และ เป็นหมู่ที่ 5 พื้นที่ราบลุ่มต่ำ เมื่อฝนตกหนักติดต่อกันหลาย ๆ วัน อาจจะทำให้น้ำท่วมได้ แต่ปัญหาน้ำท่วมดังกล่าวเป็นปัญหาที่มีการเกิดขึ้นทุกปีในภาคใต้ ทำให้ประชาชนสามารถที่จะคาดการณ์สถานการณ์เบื้องต้นได้และอาจจะมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าวอยู่แล้วทำให้เมื่อเกิดปัญหาในส่วนนี้ จะไม่ได้รับผลกระทบมากนักแต่พืชผลทางการเกษตรอาจจะได้รับความเสียหายบ้าง ซึ่งชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจะเกิดความเคยชินในปัญหาดังกล่าว แต่ละปีจะได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน นอกจากนั้นยังเกิดปัญหาเรื่องน้ำ ในส่วนของน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตรจะไม่เพียงพอ เนื่องจากในพื้นที่หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 6 ส่วนใหญ่อาชีพหลัก คือ การทำการเกษตรและพืชที่มีการปลูกกันมากที่สุด คือ มังคุด ยางพารา เงาะ และทุเรียน และพืชส่วนใหญ่ที่ปลูกเป็นพืชที่ต้องการน้ำ เพราะน้ำเป็นสิ่งสำคัญในการทำพืชมีการเจริญเติบโต ซึ่งน้ำที่นำมาใช้ในการทำการเกษตรจะต้องมาจากแหล่งน้ำทางธรรมชาติ แม่น้ำ ลำคลอง แต่ในกรณีหน้าแล้งน้ำในแหล่งน้ำทางธรรมชาติอาจจะไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้านที่มีการทำการเกษตร แต่ในส่วนของน้ำที่ใช้ในการอุปโภคหรือบริโภค อาจจะมีบ้างที่น้ำในส่วนนี้อาจจะไม่เพียงพอ

ปัญหารอง

1. ปัญหาสภาพภูมิประเทศของแต่ละหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ตำบลบ้านเกาะ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบและที่ราบลุ่มบางส่วนมีคลองนอกท่าไหลผ่านทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ เหมาะแก่การเพาะปลูกและทำสวนผลไม้มาช้านานตามสภาพพื้นที่ ดังนี้ หมู่ที่ 5 ,4 ,3 ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก จะประกอบอาชีพทำสวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน เป็นต้น ส่วนหมู่ที่ 6,7 เกษตรกรจะประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ทำนา และปลูกผักหลังฤดูเก็บเกี่ยวและทำไร่นาสวนผสม เลี้ยงสัตว์น้ำในร่องสวนและประชาชนบางส่วนมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ฯลฯ เป็นต้น ส่วนหมู่ที่ 1 และ 2 พื้นที่ดังกล่าวอยู่ใกล้ภูเขา ทำให้น้ำจะไหลแรงประชาชนก็ได้รับความเสียหาย

2. ปัญหาในเรื่องขยะ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้เกิดขึ้นกับหมู่ที่ 3 และ 4 จากการที่มียากท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมวัดเขาขุนพนม และมีการทิ้งขยะ ทำให้เกิดเป็นปัญหา แต่ปัญหาในเรื่องขยะไม่ได้ส่งผลกระทบมาก เมื่อมีการเข้ามาบริหารจัดการมีการจัดตั้งถังขยะ ปัญหาในส่วนนี้จึงดีขึ้น

3. ปัญหาคนว่างงาน โดยปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในหมู่ที่ 7 นั้นจะเกิดขึ้นเพียงแค่ 3-2 ครั้งเรือนเท่านั้น ซึ่งไม่ได้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบมากนักแต่ส่งผลกระทบแค่ชาวบ้านส่วนน้อยเท่านั้น แต่ทางผู้นำชุมชนให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดแต่ชาวบ้านในกลุ่มนี้ไม่ร่วมมือมากนักเลือกที่จะอยู่อย่างไม่มีงานทำ

4. ปัญหายาเสพติด ปัญหาดังกล่าวมีน้อยมากในหมู่บ้าน จะมีเฉพาะบางครอบครัวเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่มีการแตกแยกกันจึงทำให้สมาชิกในครอบครัวมีการติดยาเสพติด

การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรมหิรี จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการสัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความสามัคคีรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ไม่มีความขัดแย้งกันภายในกลุ่มหรือภายในชุมชน ให้ความร่วมมือหรือเข้ามามีส่วนร่วม ร้อยละ 80 ไม่ค่อยมีปัญหาในส่วนนี้ กิจกรรมที่ชุมชนร่วมทำ เช่น กิจกรรม

2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (act) ดำเนินการกิจกรรมตามแผนงาน โดยการออกแบบกิจกรรม กำหนดกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือในการวัดประเมินผล และการทดลอง จากการวางแผนนำสู่การสังเคราะห์กิจกรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ออกมาทั้ง 3 กิจกรรม ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมทั้งเชิญผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน ประชาชน นักเรียน โรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมดังกล่าวประกอบด้วย 1) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ผู้วิจัยเริ่มจากดำเนินการสำรวจพื้นที่ของตำบลบ้านเกาะ จำนวน 7 หมู่บ้าน ในมิติ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ที่พัก ร้านอาหาร เมนูอาหาร ได้ดำเนินการให้ความรู้เรื่องการสร้างการรับรู้สถานที่ท่องเที่ยวของตำบลบ้านเกาะ โดยการจัดทำคู่มืออิเล็กทรอนิกส์การส่งเสริมการท่องเที่ยว E-book เผยแพร่ให้กับนักท่องเที่ยวทางสื่อสังคมออนไลน์และกิจกรรมการสร้างชุมชนไกด์นำเที่ยวให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดเขาขุนพนม 2) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างอาชีพและการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร อบรมให้ความรู้วันตรุษชุมชน และเกษตรกร โดยการแปรรูปนมแพะ อาทิ น้ำเต้าหู้ผสมนมแพะ นมแพะรสชาไทย ให้ความรู้เกษตรกรส่งเสริมอาชีพการทำเกษตร เช่น การเลี้ยงหอย การทำเกษตรสมัยใหม่ การทำปุ๋ยหมัก มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (PGS) และการจัดทำเมนูอาหารถิ่นจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ E-book 3) กิจกรรมการตลาดเกษตรออนไลน์ยั่งยืน ผ่านกระบวนการฝึกอบรม การให้ความรู้เกษตรกรเรื่องการตลาดออนไลน์แบบยั่งยืน โดยการให้เกษตรกรสร้างแบรนด์ของตนเองตามอัตลักษณ์ เมื่อได้ตราสินค้าสู่การตลาดออนไลน์ในการสร้างการรับรู้ให้กับผู้บริโภคในการทำตลาดผ่านสื่อออนไลน์

3) ขั้นตอนการสังเกตผล (observe) การประเมินผลงานจากการดำเนินการทั้ง 3 กิจกรรม สิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน ได้แก่ 1) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน สื่อประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 2 สื่อส่งเสริมไกด์เยาวชน จำนวน 20 คน ในการสืบทอดประวัติศาสตร์ชุมชน แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนได้และเยาวชนได้ฝึกความกล้าแสดงออกในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี 2) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างอาชีพและการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร สร้างวันตรุษชุมชน จำนวน 2 คน ในการเป็นต้นแบบด้านการเกษตร สามารถขับเคลื่อนกลุ่ม นำองค์ความรู้ถ่ายทอดสมาชิกในกลุ่ม ก้าวทันเทคโนโลยีทางด้านการเกษตรสมัยใหม่แต่ยังคงยึดเกษตรอินทรีย์ในการทำเกษตร สร้างรายได้ให้กับครอบครัวเพิ่มขึ้น 3) กิจกรรมการตลาดเกษตรออนไลน์ยั่งยืน ยกกระดับมาตรฐานการผลิตสู่เกษตรอินทรีย์และสร้างรายได้ให้กับครอบครัว สุดท้ายสื่อประชาสัมพันธ์สามารถนำไปสร้างการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้จักตำบลบ้านเกาะมากยิ่งขึ้น

4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (reflect) จากการดำเนินกิจกรรมสะท้อนผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนได้เสียผ่านเวทีการประชุมของผู้นำชุมชนในทุก ๆ เดือน เพื่อนำผลการดำเนินกิจกรรมมาต่อยอด รวมทั้งไปเผยแพร่กิจกรรมไปยังอำเภออื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีซึ่งกันและกัน

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์ปัญหาและค้นหากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ปัญหาหลักของชุมชน พบว่า มี 4 ปัญหาใหญ่ ๆ ประกอบด้วย 1.ปัญหาการท่องเที่ยว 2.ปัญหาการเกษตร 3.ปัญหาเรื่องสภาพอากาศ และ 4.ปัญหาภัยพิบัติที่เกิดจากธรรมชาติ ส่วนปัญหารอง ได้แก่ 1.ปัญหาสภาพภูมิประเทศของแต่ละหมู่บ้าน 2.ปัญหาในเรื่องขยะ 3.ปัญหาค้นหาแรงงาน และ 4.ปัญหายาเสพติด ปัญหาในแต่ละด้านนำไปสู่การสังเคราะห์เพื่อทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับ กฤษฎิ์วัชร ขวลิขิตานนท์ และ เพ็ชรภรณ์ ชัชวาลชาวนกกิจ (2565), วิราสิริ วสิริสิริ (2560) พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนแสดงให้เห็นถึงบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน ด้วยความสมัครใจ ตั้งแต่เข้ามาศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหาร่วมกันวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหของตนเอง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แสดงออกในรูปแบบของการสร้างความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติงาน ใช้นวัตกรรมสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม รวมถึงการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมและรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พัฒนาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลบ้านเกาะ อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการวางแผน (plan) เริ่มจากวิเคราะห์สภาพปัญหาโดยการศึกษาปัญหาของชุมชน นำมาจัดลำดับปัญหาและความต้องการในการดำเนินกิจกรรม วางแผนร่วมกับชุมชน ตั้งคำถามการวิจัย กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม ใช้วัตรกรรมในการดำเนินกิจกรรม 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (act) จากการสังเคราะห์ออกมาทั้ง 3 กิจกรรม ประกอบด้วย 2.1) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว 2.2) กิจกรรมส่งเสริมการสร้างอาชีพและการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร 2.3) กิจกรรมการตลาดเกษตรยั่งยืน หลังการดำเนินกิจกรรม 3) ขั้นตอนการสังเกตผล (observe) จากการดำเนินการทั้ง 3 กิจกรรม สิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน สร้างนวัตกรรมสื่อสารการท่องเที่ยวชุมชน 2 สื่อ สร้างนวัตกรรมชุมชน 2 คน และยุวชนไกด์นำเที่ยว 20 คน ยุทธศาสตร์การเกษตร และ 4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (reflect) จากการดำเนินกิจกรรมสะท้อนผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนได้เสียเพื่อนำผลการดำเนินกิจกรรมมาต่อยอด รวมทั้งไปเผยแพร่กิจกรรมไปยังต่างอำเภอเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดี สอดคล้องกับ วิชิต จรุงโรจน์ (2558); รุจา ภูไพบูลย์ และคนอื่นๆ (2555) สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน นักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องที่มุ่งเป้าไปที่การพัฒนาอย่างสอดคล้องและกลมกลืน เช่น ระบบช่วยเหลือดูแลในชุมชนเป็นการใช้ความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่ช่วยแก้ปัญหาป้องกันปัญหาในชุมชน มีผลต่อคุณภาพชีวิตและการร่วมกันดูแลซึ่งกันและกัน

7. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ควรจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และผู้นำ/ระบบการเมืองท้องถิ่นควรทำหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงชุมชนให้ทั่วถึง
2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ควรเปิดให้ประชาชนทุกคนในพื้นที่ได้มีโอกาสเข้ามาร่วมคิด วางแผน ร่วมตัดสินใจว่า สิ่งใดคือสิ่งที่ดีและเหมาะสมที่สุดสำหรับชุมชนทั้งในสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นอยู่และในอนาคตที่จะเกิดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างและพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน
3. ข้อเสนอแนะครั้งต่อไป ควรศึกษากลยุทธ์ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับส่วนราชการ เพื่อให้ประชาชนในตำบลบ้านเกาะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

8. เอกสารอ้างอิง

- กฤษณ์วัชร ขวลิทานนท์ และเพ็ชรภรณ์ ชัชวาลชาญชนกิจ. (2565). ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร. *วารสารวิทยาการวิจัย*, 11(2), 82-90.
- ไกรสร วันละ. (2564). การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. *วารสาร มจร บาลีศึกษา พุทธโฆสปริทรรศน์*, 3(7), 82-11.
- จุฑารัตน์ ชมพันธ์. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ กรณีศึกษา โครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) จังหวัดระยอง. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 10(2), 81-87.
- ชาญชัย จิตเหล่าอาพร, จิตภา ธีรศิริกุล และสกล สุขส่งเสริมชัย. (2565). การพัฒนาที่ยั่งยืนและการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลก. *วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ*, 2(3), 77-93.
- โพธิสิตา. (2554). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งฯ.
- ทะนงศักดิ์ คุ่มไชนะ. (2554). *การศึกษากับการพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น: ศิริภักดิ์ออฟเซต.

- นงลักษณ์ จิ๋ว และคนอื่นๆ. (2558, ธันวาคม). การถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนบ้านวังน้ำแดงหมู่ที่ 5 ตำบลมะเขือ อำเภอลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- นัฐสรณ์ แพทย์เกสร. (2560). เศรษฐกิจพอเพียง : หมู่บ้านมั่นคง. วิทยานิพนธ์ทางสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม, มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- รุจา ภูไพบูลย์, สุริยพงศ์ วัฒนาศักดิ์, นาริรัตน์ จิตธมนตรี, มณี อาภานันท์กุล, อาภา ยังประดิษฐ์, นิตยา สีนสุกใส, และราตรี ภูศรี. (2555). กระบวนการพัฒนาสุขภาพพอเพียงในชุมชน. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 35(1), 28-38.
- วิชัย เทียนถาวร. (2564). การพัฒนาที่ยั่งยืน. ค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2567, จาก <http://www.stou.ac.th/stouonline/lim/data/sec/Lom12/04-03.html>
- วิราสิริ วีสิริวิ. (2560). สถานการณ์และปัญหาการบริหารงานด้านสาธารณสุขของผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิโชติ จรุงโรจน์. (2558). ความมั่นคงทางสังคมของ ระบบวนเกษตรยางพาราสู่ความเข้มแข็งของ ชุมชนชนบทภาคใต้ของประเทศไทย. วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน, 8(2), 8-15.
- สุดชีวัน นันทวัน ณ ออยุธยา. (2551). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง. การศึกษาอิสระมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวัฒน์ คงแป้น และหทัยรัตน์ เหลาสะอาด. (2550). รัฐหนุน-เสริมราษฎรเพื่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2570-2566). กรุงเทพฯ: สำนักงานয়รัฐมนตรี.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ. (2565). ข้อมูลตำบลบ้านเกาะ. ค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2565, จาก <https://www.bankoh.go.th/office.php>.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Arnstein, Sherry R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216-224.
- Boudreaux, C.A., & Palmer, S.E. (2007). A Charming little cabernet: Effects of wine label design on purchase intent and brand personality. *International Journal of Wine Business Research*, 19(3), 170-186.
- Kemmis, S & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planer* (3rd ed.). Victoria: Deakin University.